

WILLE v. LIHTENŠTAJN

(Eur. Court H.R., 28.10.1999, no. 28396/95)

V zadevi Wille proti Liechtensteinu je Evropsko sodišče za človekove pravice, oblikovano v skladu s 27. členom Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (»Konvencija«), kot je spremenjena s Protokolom št. 11 in ustreznimi določili Poslovnika Sodišča, kot Veliki Senat, ki so ga sestavljali naslednji sodniki:

ga. E. Palm, predsednica
g. C. Rozakis,
g. L. Ferrari Bravo,
g. G. Ress,
g. L. Caflisch,
g. I. Cabral Barreto,
g. J. – P. Costa,
g. W. Fuhrmann,
g. K. Jungwiert,
g. B. Zupančič,
ga. N. Vajić,
g. J. Hedigan,
ga. W. Thomassen,
ga. M. Tsatsa-Nikolovska,
g. T. Pantiru,
g. E. Levits,
g. K. Traja,

in tudi ga. M. de Boer-Buquicchio, namestnica vodje sodne pisarne,

na nejavnih sejah dne 2. junija in 13. oktobra 1999 sprejelo naslednjo sodbo, izdano na zadnji navedeni datum.

POSTOPEK

1. Zadevo sta Sodišču, ustanovljenem v skladu s prejšnjim 19. členom Konvencije, predložili Evropska komisija za človekove pravice (»Komisija«) in vlada Liechtensteina (»Vlada«), prva dne 24. oktobra, druga pa dne 27. oktobra 1998, v trimesečnem roku, določenem v prejšnjih členih 32 § 1 in 47 Konvencije. Zasnovana je na pritožbi (št. 28396/95) proti Liechtensteinu, ki jo je pri Komisiji v skladu s prejšnjim 25. členom dne 25. avgusta 1995 vložil državlján Liechtensteina, g. Herbert Wille.

Predlog Komisije se je nanašal na prejšnja člena 44 in 48 Konvencije ter na izjavo, s katero Liechtenstein priznava obligatorno sodno pristojnost Sodišča (prejšnji člen 46); zahteva Vlade pa je bila predložena Sodišču v skladu s prejšnjim 48. členom. Predmet predloga in zahteve je bil doseči odločitev, ali dejstva te zadeve razkrivajo kršitev obveznosti tožene države po 10. in 13. členu Konvencije.

2. Potem, ko je dne 1. novembra 1998 začel veljati Protokol št. 11, ter v skladu z njegovim členom 5 § 5, je bila zadeva dodeljena Velikemu Senatu Sodišča. Veliki Senat so ex officio sestavljali naslednji člani: g. L. Caflisch, sodnik, ki je bil izvoljen glede na Liechtenstein (člen 27 § 2 Konvencije in člen 24 § 4 Poslovnika), ga. E. Palm in g. C. Rozakis, podpredsednika Sodišča, g. J. – P. Costa in g. J. Ress, podpredsednika Sekcij (člen 27 § 3 Konvencije in člen 24 §§ 3 in 5 (a) Poslovnika). Ostali člani, ki so sestavljali Veliki Senat, so bili: g. L. Ferrari Bravo, g. I. Cabral Barreto, g. W. Fuhrmann, g. K. Jungwiert, g. B. Zupančič, ga. N. Vajić, g. J. Hedigan, ga. W. Thomassen, ga. M. Tsatsa-Nikolovska, g. T. Pantiru, g. E. Levits in g. K. Traja (člena 24 § 3 in 100 § 4 Poslovnika).

3. Pritožnik je pooblastil g. W. Seegerja in g. A. Kleya za zastopanje pred Sodiščem (36. člen Poslovnika). Odvetnikoma je predsednica Velikega Senata, ga. E. Palm, dovolila uporabo nemškega jezika v postopku (člen 34 § 3 Poslovnika).

4. Predsednica Velikega Senata, ga. E. Palm, se je o organizaciji pisnega postopka preko sodne pisarne posvetovala s pooblaščenec Vlade, pritožnikovima odvetnikoma in delegatom Komisije. V skladu z nato sprejetim sklepom je sodna pisarna prejela pritožnikov memorandum dne 25. februarja 1999 ter memorandum Vlade dne 30. marca 1999.

5. V skladu s odločitvijo predsednice Velikega Senata je bila javna obravnava v stavbi Human Rights Building v Strasbourg, dne 2. junija 1999.

Pred Sodiščem so nastopili:

a) predstavniki Vlade

g. H. Golsong, odvetnik pooblaščenec
g. N. Marxer,
g. T. Stein,
g. M. Walker, odvetniki

b) za pritožnika

g. W. E. Seeger,
g. A. Kley, odvetnika

Navzoč je bil tudi g. Wille.

Sodišče je poslušalo izjave g. Seegerja, g. Kleya, g. Golsonga in g. Steina.

O DEJSTVIH

1. Okoliščine zadeve

6. Leta 1992 je prišlo do spora med Njegovim Presvetlim Visočanstvom, princem Hans-Adamom II Liechtensteina (v nadaljevanju Princ), in vlado Liechtensteina zaradi političnih pristojnosti v zvezi s plebiscitom o vprašanju pristopa Liechtensteina v Evropsko Gospodarsko Zvezo. V tem času je bil pritožnik član Vlade Liechtensteina. Po razpravi med Princem in člani Vlade na srečanju dne 28. oktobra so spor rešili s skupno deklaracijo Princa, parlamenta – (Diet) (Landtag) in Vlade.

7. Po volitvah in oblikovanju novega parlamenta v maju leta 1993 sta imela Princ in Vlada razprave o različnih ustavnih vprašanjih, pritožnik pa tedaj ni bil več član vlade. V maju leta 1993 pritožnik ni kandidiral za ponovno izvolitev, zato so ga imenovali za predsednika upravnega sodišča v Liechtensteinu (Verwaltungsbeschwerdeinstanz) decembra 1993 za določeno dobo (glej 26. odstavek spodaj).

8. Dne 16. februarja 1995 je imel pritožnik v sklopu vrste predavanj na témo ustavno sodne presoje in temeljne svoboščine javno predavanje na Liechtensteinskem raziskovalnem inštitutu , o »Naravi in funkcijah ustavnega sodišča v Liechtensteinu« (»Wesen und Aufgaben des Staatsgerichtshofes«). Med predavanjem je pritožnik navedel, da je po njegovem mnenju ustavno sodišče pristojno za » za razlago ustave v primeru spora med Princem (vlada) in parlamentom«. (»Entscheidung über die Auslegung der Verfassung bei einem Auslegungsstreit zwischen Fürst (Regerung) und Landtag«).

9. Dne 17. februarja 1995 je časopis »Liechtensteiner Volksblatt« objavil članek o predavanju pritožnika ter med drugim omenil njegovo stališče o pristojnostih ustavnega sodišča.

10. Dne 27. februarja 1995 je Princ pritožniku poslal pismo v zvezi z zgoraj omenjenim predavanjem, kot je bilo povzeto v članku, ki je bil objavljen v časopisu »Liechtensteiner Volksblatt«.

11. V pismu, napisanem na papir z vladarskim grbom, je bilo naslednje:

Grad Vaduz, 27. februarja 1995

Dr. Herbert Wille

Predsednik upravnega sodišča

Liechtensteina

... (zasebni naslov pritožnika)

Spoštovani,

Bil sem osupel nad poročilom, objavljenim v izdaji z dne 17. februarja časopisa »Liechtensteiner Volksblatt«, o vašem predavanju na temo »Narava in funkcije ustavnega sodišča v Liechtensteinu«. Domnevam, da so vaše izjave o odgovornostih sodišča v poročilu pravilno povzeli, predvsem komentar, da lahko ustavno sodišče, kot sodišče, ki razlaga pravo, razsoja v primeru nesoglasja med Princem in ljudstvom.

Brez dvoma se spominjate razprave, ki sem jo imel z Vlado v obdobju pred 28. oktobrom 1992, saj ste bili tedaj navzoči kot podpredsednik Vlade. Med izmenjavo mnenj na gradu Vaduz sem pritegnil pozornost Vlade z izjavo, da ta ne spoštuje ustave, in v tej zvezi sem prebral ustrezne člene. Odgovorili ste, da se nikakor ne strinjate (ali nekaj v tem smislu) s tem deli Ustave in zato ne čutite obveze, da bi se jih držali. Ker vam drugi člani Vlade niso ugovarjali, sem bil prisiljen sklepati, da je celotna Vlada mnenja, da morata oba organa, ki imata najvišjo oblast, in sicer ljudstvo in Princ, spoštovati ustavo in navadne zakone, člani Vlade pa ne, čeprav so zaprisegli zvestobo ustavi.

Vaša takratna izjava in odnos Vlade sta se mi zdela neverjetno arogantna, zato sem Vladi z jasnimi izrazi povedal, da sem izgubil zaupanje vanjo. Po kompromisu, ki smo ga malo kasneje na srečo dosegli med Vlado in parlamentom na eni strani in mano na drugi, sem izjavil, da ponovno zaupam Vladi, v upanju, da so njeni posamezni člani spoznali, da so zavzeli neopravičljivo stališče do naše ustave, zdaj pa so spoznali, da so jo dolžni spoštovati. Imenoval sem vas za predsednika upravnega sodišča na priporočilo parlamenta, in prav tako bi imenoval g. Brunharta za predsednika Vlade, če bi njegova stranka zmagala na volitvah.

Na žalost sem po objavi poročila v časopisu »Liechtensteiner Volksblatt« spoznal, da še vedno ne čutite nobene obveze do ustave in imate stališča, s katerimi jasno kršite njenega duha in postavbo. Vsak, ki prebere ustrezne člene ustave, lahko ugotovi, da ustavno sodišče ni pristojno za odločanje in razlago prava v primeru spora med Princem in ljudstvom (parlament). Po mojem mnenju ste zaradi vašega odnosa, dr. Wille, neprimerni za državno službo. Ne bom se spuščal v dolgo javno ali zasebno debato z vami, a pravočasno vas obveščam, da vas ne bom več imenoval na mesto državnega uradnika, pa če vas predlaga parlament ali katero koli drugo telo. Ne preostane mi drugega, kot da le upam, da boste kot predsednik upravnega sodišča v svojih sodbah spoštovali ustavo in navadne zakone do konca svojega mandata.

S spoštovanjem,

Hans-Adam II

Liechtensteinski Princ«

*(Schloss Vaduz, 27. Februar 1995
Herrn Dr. Herbert Wille
Praesident der Fürstlich Liecht
Verwaltungsbeschwerdeinstanz*

Sehr geehrter Herr Präsident

Mit Erstaunen habe ich im Liechtensteiner Volksblatt vom 17. Februar den Bericht über Ihren Vortrag am Liechtenstein Institut zum Thema 'Wesen und Aufgaben des Staatsgerichtshofes' gelesen. Ich nehme an, dass Ihre Aussagen über die Zuständigkeitsbereiche des Staatsgerichtshofes in diesem Bericht korrekt wiedergegeben wurden, insbesondere jene, in der Sie feststellen, dass der Staatsgerichtshof als Interpretations-gerichtshof bei unterschiedlichen Auffassungen zwischen Fürst und Volk angerufen werden könne.

Sie werden sich bestimmt noch an die Auseinandersetzung zwischen der Regierung und mir vor dem 28. Oktober 1992 erinnern, bei der Sie als stellvertretender Regierungschef anwesend waren. Ich habe damals bei der Aussprache auf Schloss Vaduz die Regierung darauf aufmerksam gemacht, dass sie sich nicht an die Verfassung hält, und die entsprechenden Artikel aus der Verfassung der Regierung vorgelesen. Sie haben dazumal sinngemäss geantwortet, dass Sie mit diesen Teilen der Verfassung sowieso nicht einverstanden seien, und sich deshalb auch nicht an die Verfassung gebunden fühlten. Nachdem die anderen Regierungsmitglieder Ihrer Aussage nicht widersprochen haben, musste ich davon ausgehen, dass die gesamte Regierung der Auffassung ist, dass sich zwar die beiden Souveräne, Volk und Fürst, an Verfassung und Gesetze zu halten haben, nicht aber die Regierungsmitglieder, welche einen Eid auf die Verfassung abgelegt haben.

Ich habe Ihre damalige Aussage sowie die Haltung der Regierung als unglaubliche Arroganz empfunden, und deshalb habe ich der Regierung in sehr klaren Worten mitgeteilt, dass sie mein Vertrauen verloren hat. Beim Kompromiss, der glücklicherweise etwas später zwischen Regierung und Landtag auf der einen Seite und mir auf der anderen Seite erzielt wurde, habe ich der Regierung wieder mein Vertrauen ausgesprochen. Ich habe dies auch in der Hoffnung getan, dass die einzelnen Regierungsmitglieder ihre unentschuldbare Haltung gegenüber unserer Verfassung eingesehen haben und die Verfassung für sie wieder als bindend anerkennen. Ebenso wie ich Herrn Brunhart bei einem Sieg seiner Partei wiederum zum Regierungschef ernannt hätte, so habe ich Sie über Vorschlag des Landtages zum Präsidenten der Verwaltungs-beschwerdeinstanz ernannt.

Leider muss ich aufgrund des Berichtes im Liechtensteiner Volksblatt nun feststellen, dass Sie sich nach wie vor nicht an die Verfassung gebunden fühlen und Auffassungen vertreten, die eindeutig gegen Sinn und Wortlaut der Verfassung verstossen. Jeder wird beim Lesen der einschlägigen Verfassungsartikel feststellen können, dass der Staatsgerichtshof eben nicht Interpretationsgerichtshof bei unterschiedlichen Auffassungen zwischen Fürst und Volk (Landtag) ist. In meinen Augen sind Sie, Herr Dr. Wille, aufgrund Ihrer Haltung gegenüber der Verfassung ungeeignet für ein öffentliches Amt. Ich habe nicht die Absicht, mich mit Ihnen öffentlich oder privat in eine lange Auseinandersetzung einzulassen, aber ich möchte Ihnen rechtzeitig mitteilen, dass ich Sie nicht mehr für ein öffentliches Amt ernennen werde, sollten Sie mir vom Landtag oder sonst irgendeinem Gremium vorgeschlagen werden. Es verbleibt mir die Hoffnung, dass Sie sich während des Restes Ihrer Amtszeit als Präsident der Verwaltungsbeschwerdeinstanz in Ihren Urteilen an Verfassung und Gesetze halten.

Mit vorzüglicher Hochachtung

Hans-Adam II.

Fürst von Liechtenstein“)

12. V pismu z dne 9. marca 1995 je pritožnik obvestil predsednika parlamenta o pismu z dne 27. februarja 1995. V njem je zanikal, da bi sploh kdaj izjavil, da ne čuti nobene obveze do ustave ali njenih določb. Nadalje je pojasnil svoje raziskovanje o pristojnosti ustavnega sodišča za ustavne zadeve. Po njegovem mnenju izražanje stališča, s katerim se Princ ne strinja, še ne pomeni, da nekdo ne spoštuje ustave. A upošteva je Prinčeve zaključke iz navedenega pisma, je bila zdaj njegova funkcija predsednika upravnega sodišča vprašljiva. Predsednik parlamenta je nato obvestil pritožnika, da je parlament razpravljal o zadevi na nejavni seji in soglasno prišel do zaključka, da funkcija pritožnika ni vprašljiva zaradi pravnih stališč, ki jih je navedel med predavanjem.

13. Dne 20. marca 1995 je pritožnik odgovoril na pismo, ki mu ga je Princ poslal dne 27. februarja 1995, ter priložil kopijo pisma, ki ga je poslal predsedniku parlamenta. Še posebej je razložil, da je kot pravnik prepričan, da so bile njegove izjave med predavanjem dne 16. februarja 1995, namreč, da je ustavno sodišče pristojno, da odloča o razlagi ustave v primeru spora med Princem in ljudstvom (parlament), pravilne in niso v nasprotju z ustavo. Pritožnik je zaključil, da Prinčeva izjava, da pritožnika ne namerava imenovati za državnega uradnika, predstavlja poseganje v njegovo pravico do svobode prepričanja in misli, kot je zagotovljena z ustavo in Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic. Nadalje naj bi Princ s to izjavo spodbijal ustavno pravico do enakega dostopa do državne službe in poskusil poseči v sodno neodvisnost.

14. V odgovoru z dne 4. aprila 1995 je Princ ugotovil, da je g. Wille njegovo pismo z dne 27. februarja posredoval veliki skupini ljudi. Princ je izjavil, da se je hotel izogniti javni debati, zato je g. Willeja v osebnem pismu in takoj, ko je bilo mogoče, seznanil s svojo odločitvijo. Menil je, da bi bila dolga debata med njima o usposobljenosti g. Willeja za mesto sodnika neprimerna, saj je ta ostal na svojem položaju, kritike pa niso bile izrečene na račun odločitev upravnega sodišča, temveč na račun splošnega odnosa g. Willeja do ustave.

15. Princ je dodal tudi, da je pooblaščen za imenovanje kandidatov na mesta državnih uradnikov, ter, da ni dolžan dajati nikakršnih pojasnil za svoje odločitve. Ker pa je g. Willeja poznal vrsto let, se mu je zdelo primerno, da mu navede razloge za svojo odločitev v zvezi z njim. Nadalje, po mnenju Princa, odločitev, da ne bo več imenoval g. Willeja na položaj predsednika enega najvišjih sodišč zaradi njegovega odnosa v preteklosti, pa tudi zaradi stališč, ki jih je izrazil, ne predstavljajo poseganja v pravice g. Willeja do svobodnega izražanja in misli. Vsi državljani lahko predlagajo ali zagovarjajo dopolnila k ustavnim ali drugim pravnim določbam. G. Wille pa v času svoje funkcije v Vladi in med svojim predavanjem ni uporabil takih ustavnih in demokratičnih sredstev, temveč je preprosto ignoriral dele ustave, s katerimi se ni strinjal.

16. Nadalje je Princ razložil, da ustrezna ustavna določba, namreč 112. člen ustave, določa pristojnost ustavnega sodišča za razlago ustave v primeru spora med Vlado in parlamentom. Zamenjava pojmov »Vlada« in »parlament« s »Princ« ali »ljudstvo«, kot je to storil g. Wille, spodkopava pravno državo. Princ je kot šef države dolžan varovati ustavni red in demokratične pravice ljudstva. Če bi na eno od najvišjih sodnih mest imenoval osebo, ki je zaradi njenega odnosa in izjav ne bi imel za predane ustavi, ne bi izpolnjeval svojih dolžnosti.

17. Dne 2. junija je Princ poslal odprto pismo pritožniku, predsedniku upravnega sodišča, ki je bilo objavljeno v liechtensteinskih časopisih. Ker je Princ ugotovil, da je g. Wille ljudi javno seznanil vsaj z delom njegovega pisma z dne 27. februarja 1995, in, ker je to sprožilo razne komentarje, se je Princu zdelo potrebno, da pojasni svoje stališče v odprtem pismu.

18. Po mnenju Princa je treba v demokratični pravni državi (demokratischer Rechtsstaat), razlikovati med svobodo izražanja in sredstvi, ki jih uporabi posameznik, ko v taki družbi predstavi svoje mnenje. Posameznik bi moral spoštovati pravila, določena v ustavi in drugih zakonskih določbah. Nadalje je Princ navedel, da ima g. Wille s svojo funkcijo sodnika pravico izraziti mnenje, da monarhija ni več primerna, da bi bilo treba dopolniti 7. člen ustave, da bi se moral Princ podrediti sodni pristojnosti domačih sodišč ter da mora imeti ustavno sodišče v Liechtensteinu več pristojnosti. Zato pa g. Wille nima pravice postaviti se nad obstoječo ustavo ali vzpodbujati ustavno sodišče, naj si lasti pristojnosti, ki jih po ustavi nima. Po mnenju Princa je g. Wille s svojo izobrazbo in strokovnimi izkušnjami vedel, da so pojmi »ljudstvo« (»Volk«), »parlament« (»Landtag«), »Vlada« (»Regierung«) in »Princ« (»Fürst«) ter njihove pravice in obveznosti v ustavi natančno določeni. Pritožnikova trditev, da se ti pojmi med sabo lahko zamenjajo, ogroža ustavo in ustavno državo kot celoto.

19. Princ se je skliceval tudi na politične dogodke v jeseni 1992 in nazadnje izjavil, da je na osnovi članka z dne 17. februarja 1995 v časopisu »Liechtensteiner Volksblatt« primoran zaključiti, da g. Wille še naprej ne bo upošteval liechtensteinske ustave. Zato je želel g. Willeja čimprej obvestiti z osebnim pismom o svojem sklepu, da ga v prihodnosti ne bo imenoval na nobeno mesto državnega uradnika.

20. Pomladi leta 1997 se je pritožnikov mandat predsednika upravnega sodišča iztekkel. Dne 14. aprila 1997 se je liechtensteinski parlament odločil, da bo pritožnika ponovno predlagal za predsednika upravnega sodišča.

21. V pismu z dne 17. aprila 1997 predsedniku parlamenta je Princ zavrnil predlagano imenovanje. Razložil je, da je glede na svoje izkušnje z g. Willejem prepričan, da ta ne spoštuje liechtensteinske ustave. Glede na dane okoliščine bi torej kršil svoje dolžnosti šefa države, če bi imenoval g. Willeja za predsednika upravnega sodišča. Princ je nadalje izjavil, da je g. Wille zaradi svoje strokovne usposobljenosti dobro služil kot sodnik upravnega sodišča, zato je lahko (Princ) do določene mere razume, zakaj so ga ponovno predlagali. Če se parlament ne strinja z njegovim mnenjem o g. Willeju, ga lahko izvoli kot nadomestnega sodnika upravnega sodišča.

22. Pritožnik je trenutno zaposlen kot raziskovalec na Liechtensteinskem inštitutu.

II. USTREZNA DOMAČA ZAKONODAJA

23. Kneževina Liechtenstein je ustavna, dedna monarhija, ki temelji na parlamentarni demokraciji; oblast države pripada Princu in ljudstvu in oba ga morata izvrševati v skladu z določbami ustave (2. člen ustave z dne 24. oktobra 1921).

24. Naslov drugega poglavja ustave je »Princ«. V 7. členu določa, da je Princ šef države in izvršuje svojo suvereno oblast v skladu z določbami ustave in drugih zakonov, ter, da je njegova oseba sveta in nedotakljiva. Nadaljnje pristojnosti so določene v členih od 8. do 13. Po 11. členu Princ imenuje državne uradnike v skladu z določbami ustave (glej 79. člen v zvezi s predsednikom vlade, državnimi svetniki in njihovimi namestniki; 97. člen v zvezi s predsednikom upravnega sodišča in njegovim namestnikom; 99. člen, skupaj z Zakonom o organizaciji sodišča, v zvezi s prvostopenjskimi sodniki; člen 102 § 3 v zvezi s člani višjega sodišča (Obergericht) in vrhovnega sodišča (Oberster Gerichtshof)). V pismu z dne 28. aprila 1997 je Princ obvestil liechtensteinsko Vlado, naj v skladu s svojo pristojnostjo imenuje državne uradnike za leto 1997, katere bi po 11. členu ustave moral imenovati Princ.

25. Poglavje IV ustave vsebuje splošne pravice in obveznosti državljanov kneževine. 31. člen določa enakost vseh državljanov pred zakonom, določa pa tudi, da so jim državne službe enako dostopne, če upoštevajo pravno ureditev.

26. Po 97. členu ustave se je mogoče na vse sklepe in odločitve Vlade pritožiti na upravno sodišče. Upravno sodišče sestavljajo: predsednik, ki je diplomiran pravnik, in podpredsednik, ki ju imenuje Princ na predlog parlamenta, ter štirje drugostopenjski sodniki in njihovi namestniki, ki jih izvoli parlament. Predsednik in podpredsednik morata biti državljana Liechtensteina. Njun mandat je enak mandatu parlamenta, konča pa se z dnevom, ko ju zamenjajo.

27. Po 104. členu ustave je ustavno sodišče med drugim pristojno za varovanje pravic, ki jih določa ustava. 23. člen Zakona o ustavnem sodišču (Staatsgerichtshofgesetz) določa, da je odločitev sodišča ali upravne oblasti mogoče spodbijati pred ustavnim sodiščem s trditvijo, da je bila podana kršitev ustavnih pravic ali pravic, zagotovljenih z Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

28. V skladu s 105. členom ustave, v zvezi s 4. členom Zakona o ustavnem sodišču, sodnike ustavnega sodišča izvoli parlament, izvolitev predsednika in njegovega namestnika pa mora potrditi Princ.

29. Člen 112 ustave določa:

»Če se pojavijo dvomi glede razlage posameznih določb ustave, ki jih ni mogoče rešiti s sporazumom med Vlado in parlamentom, mora o zadevi odločiti ustavno sodišče.«

("Wenn über die Auslegung einzelner Bestimmungen der Verfassung Zweifel entstehen und nicht durch Übereinkunft zwischen der Regierung und dem Landtage beseitigt werden können, so hat hierüber der Staatsgerichtshof zu entscheiden.")

30. Leta 1991 je Vlada Liechtensteina parlamentu predložila osnutek zakona, ki naj bi dopolnil Zakon o ustavnem sodišču iz leta 1925. Vlada je - v svojem komentarju o določbi glede pristojnosti ustavnega sodišča za odločanje o tolmačenju posameznih določb ustave - med drugim razložila svoje stališče o duhu in črki 112. člena ustave in posebej o izrazu »Vlada«, ki naj bi se po njenem mnenju nanašal na Princa. V pripravljalni fazi je Princ v pismu, naslovljenem na pritožnika, ki je bil tedaj podpredsednik Vlade Liechtensteina, izrazil svoje nesoglasje glede predlagane razlage. Pritožnik je zakonski osnutek razložil v parlamentu po njegovem prvem branju v aprilu 1992. Med razpravo je predsednik parlamenta izrazil svoje dvome glede razlage 112. člena ustave, kot ga je navedla Vlada. Osnutek zakona je parlament (Diet) dne 11. novembra 1992 potrdil, Princ pa ga nato ni podpisal, zato zakon ni stopil v veljavo.

31. Po 20. členu Zakona o organizaciji sodišč v Liechtensteinu (Gerichtsorganisations-Gesetz, LGBl 1922 št. 16) morajo sodniki izreči zaprisego, ki vključuje dolžnost zvestobe Princu in pokoravanje zakonom in ustavi.

POSTOPEK RPED KOMISIJO

32. G. Herbert Wille se je Komisiji pritožil dne 25. avgusta 1995. V pritožbi je navedel, da je vladar Liechtensteina, Njegovo Presvetlo Visočanstvo Princ Hans-Adam II, po javnem predavanju pritožnika o ustavnem pravu, v pismu oznanil svojo določitev, da ga v prihodnosti ne bo imenoval na mesto državnega uradnika. Ta ukrep po mnenju pritožnika predstavlja kršitev njegovih pravic, zajamčenih v členih 6, 10, 13 in 14 Konvencije.

33. Komisija je pritožbo (št. 28396/95) razglasila za sprejemljivo dne 27. maja 1997. V svojem poročilu z dne 17. septembra 1998 (prejšnji 31. člen) je izrazila mnenje, da je prišlo do kršitve 10. člena (s petnajstimi glasovi za in štirimi proti); da v tej zadevi ni potrebno ugotavljati, ali je prišlo do kršitve 6. člena (s sedemnajstimi glasovi za in dvema proti); da je bila podana kršitev 13. člena, obravnavanega skupaj z 10. členom (s šestnajstimi glasovi za in tremi proti); da se ne postavlja posebno vprašanje po 14. členu, obravnavanem skupaj z 10. členu (s sedemnajstimi glasovi za in dvema proti). Celotno besedilo mnenja Komisije in treh ločenih mnenj je v prilogi te sodbe.

ZAKLJUČNA IZVAJANJA PRED SODIŠČEM

34. Pritožnik je v svojem memorandumu pozval Sodišče, naj ugotovi, da je tožena država kršila svoje obveznosti po 10. in 13. členu Konvencije, ter, da naj mu dodeli pravično zadoščenje po 41. členu.

Vlada je Sodišče pozvala, naj zavrne pritožnikove pritožbe glede 10. in 13. člena Konvencije.

GLEDE PRAVA

I. Očitana kršitev 10. člena Konvencije

35. Pritožnik se je pritožil, da je vladar Liechtensteina, Njegovo Presvetlo Visočanstvo Princ Hans-Adam II, zaradi javnega predavanja pritožnika o ustavnem pravu na Liechtensteinskem inštitutu dne 16. februarja 1995, v pismu oznanil svojo določitev, da ga v prihodnosti ne bo imenoval za državnega uradnika. Pritožnik je menil, da je bila s tem podana kršitev 10. člena Konvencije, ki določa:

»1. Vsakdo ima pravico do svobodnega izražanja. Ta pravica obsega svobodo mišljenja ter sprejemanja in sporočanja obvestil in idej brez vmešavanja javne oblasti in ne glede na meje. Ta člen ne preprečuje državam, da zahtevajo dovoljenje za delo radijskih, televizijskih in kinematografskih podjetij.
2. Izvrševanje teh svoboščin vključuje tudi dolžnosti in odgovornosti in je zato lahko podvrženo obličnostnim pogojem, omejitvam in kaznim, ki jih določa zakon in ki so nujne v demokratični družbi zaradi varnosti države, njene ozemeljske celovitosti, zaradi javne varnosti, preprečevanja neredov ali zločinov, za zavarovanje zdravja ali morale, za zavarovanje ugleda ali pravic drugih ljudi, za preprečitev razkritja zaupnih informacij ali za varovanje avtoritete in nepristranskosti sodstva.«

A. O uporabi 10. člena in obstoju vmešavanja

36. Pritožnik je navedel, da je bila odločitev Princa, da ga v prihodnosti ne bo imenoval na mesto državnega uradnika, pa čeprav ga predlaga parlament (Diet) ali katero koli drugo telo – kot je to napisal v svojem pismu z dne 27. februarja 1995 – neposredni odziv na njegovo predavanje, ki ga je imel nekaj dni poprej, zato je ta odločitev lahko le sankcija, ker je pritožnik izrazil svoje pravno mnenje. Čeprav Konvencija ne jamči pravice do državne službe, državni uradniki vseeno uživajo zaščito 10. člena.

37. Vlada je navedla, da morata biti pritožnikovo predavanje in Prinčev odziv nanj obravnavana v kontekstu tekoče politične debate v Liechtensteinu o oblasti Princa, ne pa ločeno. Leta 1992 je med

Princem in Vlado prišlo do nesoglasja zaradi datuma referenduma o pristopu Liechtensteina v Evropsko gospodarsko zvezo. Pritožnik je bil tedaj član Vlade Liechtensteina, podpredsednik Vlade in minister za pravosodje. V času teh nesoglasij je Pritožnik izrazil stališče, da ima ustavno sodišče po 112. členu pristojnost odločati o razlagi ustave v primeru spora med Princem in parlamentom. V istem času je parlament obravnaval osnutek amandmaja k Zakonu o ustavnem sodišču. Pri svojem pojasnjevanju amandmaja je pritožnik izrazil enako mnenje. V obeh primerih je Princ nemudoma nasprotoval pritožniku. Vseeno je decembra 1993 imenoval pritožnika za predsednika upravnega sodišča. Princ je v svojem pismu torej izrazil svoje razočaranje in presenečenje, da je pritožnik, kljub prejšnjemu kompromisu glede spora v zvezi s pristojnostjo ustavnega sodišča, imel javno predavanje o tej zadevi, čeprav je vedel, da se Princ z njegovim mnenjem ni strinjal.

38. Prinčevo pismo pritožniku z dne 27. februarja 1995 je bilo osebno pismo, ki ni bilo namenjeno splošni javnosti in je bilo poslano na zasebni naslov pritožnika. Torej ni šlo za dejanje države, temveč za obvestilo Princa, da bo kasneje sprejel določeno odločitev. Pismo ni imelo neposrednega vpliva na pravni položaj pritožnika. Pritožnika niso odpustili in tudi ne ovirali njegovega delovanja na mestu predsednika upravnega sodišča. Tudi, če bi bilo pismo Princa dejanje države, se ne bi bilo mogoče sklicevati na Konvencijo v tej zadevi. Prinčeva sankcija je bila ta, da pritožnika ni hotel več imenovati na določen položaj, torej ni vplivala na njegove pravice, saj liechtensteinska zakonodaja in Konvencija ne določata pravice do take funkcije. Kadar je osrednje vprašanje zadeve dostopnost do državne službe, 10. člen Konvencije ni uporaben.

39. Komisija je se v bistvu strinjala s pritožnikom. Ugotovila je, da je Prinčeva odločitev, ki jo je navedel v svojem pismu z dne 27. februarja 1995, namreč, da v prihodnosti ne bo imenoval pritožnika za državnega uradnika, poseganje v pravico pritožnika do svobodnega izražanja, ki je zajamčena v 10. členu Konvencije.

40. Sodišče bo najprej obravnavalo ugovor Vlade, da gre v zadevi predvsem za dostopnost do državne službe, ki je pravica, ki je Konvencija ne določa.

41. V tej zvezi Sodišče poudarja, da so pravico do mesta državnega uradnika namerno izpustili iz Konvencije. Zato zavrnitev imenovanja osebe na mesto državnega uradnika ne more biti osnova za pritožbo po Konvenciji. To pa ne pomeni, da se oseba, ki je bila imenovana na tako mesto, ne more pritožiti zaradi odpustitve, če je s to kršena ena od njenih pravic po Konvenciji. Tudi državni uradniki sodijo v področje Konvencije. V 1. in 14. členu Konvencija določa, da »vsak, ki sodi v pristojnost« visokih pogodbenih strank, uživa pravice in svoboščine, opredeljene v prvem delu Konvencije, in sicer »brez razlikovanja«. Nadalje, člen 11 § 2 in fine, kjer dovoljuje državam posebne omejitve pravice zborovanja in združevanja »pripadnikov oboroženih sil, policije ali državne uprave«, potrjuje, da na splošno jamstva Konvencije veljajo tudi za državne uradnike (glej sodbi Glasenapp in Kosiek proti Nemčiji z dne 28. avgusta 1986, Serija A št. 104, str. 26, § 49, in št. 105, str. 20, § 35, ter sodbo Vogt proti Nemčiji z dne 26. septembra 1995, Serija A št. 323, str. 22.23, § 43).

42. Zatorej pritožnik zaradi statusa državnega uradnika, namreč mesta predsednika upravnega sodišča v Liechtensteinu, ni prikrajšan za varstvo po 10. členu.

43. Pri ugotavljanju, ali je bila kršena ta določba, se je treba najprej prepričati, ali je Princ s spornim ukrepom posegel v pravico do svobode izražanja – glede »obličnostnih pogojev, omejitev ali kazni« - oziroma, ali spada v področje pravice do mesta državnega uradnika, ki je pravica, ki je Konvencija ne jamči. Da bi lahko odgovorili na to vprašanje, je treba ugotoviti domet ukrepa in sicer tako, da ga obravnavamo v kontekstu dejstev zadeve in ustrezne zakonodaje (glej sodbi Glasenapp in Kosiek proti Nemčiji, op. cit., str. 26, § 50, str. 20, § 36).

44. V zadevah Glasenapp in Kosiek je Sodišče analiziralo dejanje oblasti kot zavrnitev imenovanja pritožnikov na mesta državnih uradnikov, ker naj ne bi bila ustrezno usposobljena. V zadevi Vogt je Sodišče ugotovilo, da je bila ga. Vogt redna državna uradnica od februarja 1979. Avgusta 1986 so jo začasno odstavili, leta 1987 pa odpustili. Zato je Sodišče zaključilo, da je bilo podano poseganje v njene pravice, zajamčene z 10. členom Konvencije (glej sodbo Vogt proti Nemčiji, op. cit., str. 23, § 44). V tej zadevi pa se Sodišču zdi, da imenovanje na mesto državnega uradnika ni jedro zadeve, predložene Sodišču. Čeprav je Princ sprožil vprašanje ponovnega imenovanja pritožnika za

predsednika upravnega sodišča v prihodnosti, so bila njegova sporočila pritožniku predvsem graja zaradi stališč, ki jih je ta prej izrazil.

45. Vlada je trdila, da je bilo pismo Princa z dne 27. februarja 1995 zgolj vnaprejšnje obvestilo o morebitni odločitvi Princa v prihodnosti; torej je šlo za zasebno pismo, ne pa za sankcijo.

46. Sodišče je v tej zvezi ponovno poudarilo, da odgovornost države do Konvencije zajema vse njene organe, agente in uradnike. Značilno za mednarodno pravo je namreč, da njihov položaj ni tako pomemben, ker dejanja oseb, storjena v okviru njihove uradne funkcije, v vsakem primeru pripišejo državi. Zlasti obveznosti pogodbene stranke po Konvenciji lahko prekrši vsaka oseba, ki vrši uradno funkcijo, ki ji je bila zaupana (glej Irska proti Veliki Britaniji, poročilo komisije z dne 25. 1. '76, Anale 19, str. 512 in 758).

47. Sodišče ugotavlja, da je kneževina Liechtenstein ustavna dedna monarhija, ki temelji na parlamentarni demokraciji; oblast države pripada Princ in ljudstvu in oba ga morata izvrševati v skladu z določbami ustave (2. člen ustave). Drugo poglavje ustave navaja različne suverene pristojnosti Princa, med drugim imenovanje državnih uradnikov (11. člen ustave).

48. Sodišče nadalje ugotavlja, da je bil pritožnik imenovan za predsednika upravnega sodišča v Liechtensteinu v decembru leta 1993. Dne 27. februarja 1995 je Princ Liechtensteina obvestil pritožnika v pismu, da ga v prihodnosti ne bo imenoval na mesto državnega uradnika, pa čeprav ga predlaga parlament (Diet) ali katero koli drugo telo. Stranki se strinjata s tem, da je bilo povod za njegovo pismo poročilo v časopisu »Liechtensteiner Volksblatt« o predavanju, ki ga je pritožnik imel dne 16. februarja 1995, o naravi in funkcijah ustavnega sodišča v Liechtensteinu, med katerim je pritožnik v zvezi z razlago ustave izjavil, da je ustavno sodišče pristojno za spore glede oblasti Princa. Po mnenju Princa je pritožnik s svojimi izjavami kršil ustavo, zaradi svojega odnosa do ustave pa naj bi bil pritožnik neprimeren za mesto državnega uradnika. Princ je svoj namen, da ne bo več imenoval pritožnika, potrdil v kasnejših pismih z dne 4. aprila 1995 in 2. junija 1995, potem pa še v pismu z dne 17. aprila 1997, v katerem je odklonil predlog parlamenta za ponovno imenovanje pritožnika za predsednika upravnega sodišča. Zato Sodišče ne sprejme ugovora, da so bila pisma Princa zasebna korespondenca in ne dejanje države.

49. Sodišče je pri preučevanju, ali je prišlo do vmešavanja v pravico pritožnika do svobodnega izražanja, ugotovilo, da mora največjo pozornost nameniti pismu Princa z dne 27. februarja 1995, v katerem je prvič izrazil svoj namen glede pritožnika. Ta ukrep pa je treba obravnavati v kontekstu s Prinčevimi kasnejšimi pismi, ki so ta namen potrdila.

50. Sodišče je pri preučitvi vsebine tega pisma ugotovilo, da predstavlja vmešavanje državne oblasti v pritožnikovo svobodo izražanja. Do spornega ukrepa je prišlo v času pritožnikovega mandata predsednika upravnega sodišča in ni bil v povezavi z nikakršnimi konkretnimi postopki za pridobitev delovnega mesta, ki bi vključevali oceno osebnih sposobnosti. Iz izrazov v pismu z dne 27. februarja 1995 je razvidno, da je Princ prišel v zvezi s svojim prihodnjim vedenjem do pritožnika do sklepa, ki je bil v zvezi z eno od njegovih suverenih pristojnosti, namreč, pristojnost imenovanja državnih uradnikov. Nadalje je bilo omenjeno pismo izrecno naslovljeno na pritožnika kot na predsednika upravnega sodišča, čeprav je bilo poslano na njegov zasebni naslov. Zatorej je sporni ukrep sprejel organ, ki je bil pristojen za to dejanje in katerega dejanja vključujejo odgovornost Liechtensteina kot države Konvencije. Do vmešavanja v pravico pritožnika do svobodnega izražanja je torej prišlo, ko je Princ, ki je kritiziral vsebino pritožnikovega predavanja, izrazil, da ima namen sankcionirati pritožnika, ker je svobodno izrazil svoje mnenje. Razglasitev Prinčevega namena, da pritožnika ne bo ponovno imenoval na mesto državnega uradnika, je bila graja pritožnikovega prejšnjega izvrševanja pravice do svobodnega izražanja in je zavrla pritožnikovo nadaljnje izvrševanje te pravice, ker ga je Princ želel odvrniti od dajanja tovrstnih izjav v prihodnosti.

51. Iz tega izhaja, da je prišlo do vmešavanja v izvrševanje pritožnikove pravice do svobodnega izražanja, ki jo zagotavlja člen 10 § 1.

B. O upravičenosti vmešavanja

52. Takšno vmešavanje pomeni kršitev 10. člena, razen v primeru, da je mogoče dokazati, da je bilo vmešavanje »določeno z zakonom«, uporabljeno za dosego enega ali več zakonitih ciljev, kot je to določeno v 2. odstavku, ter »nujno v demokratični družbi«.

1. »Določeno z zakonom« in zakoniti cilj

53. Pritožnik je navedel, da sporno vmešavanje po liechtensteinski zakonodaji ni imelo nikakršne pravne osnove. Še zlasti ni mogel predvideti, da mu bo Princ zaradi njegovega predavanja izrekel tako resno in daljnosežno sankcijo. Nadalje ukrep Princa ni bil uporabljen za dosego katerega koli zakonitega cilja.

54. Po mnenju Vlade je bilo vmešavanje, če je že bilo podano, upravičeno zaradi pritožnikove kršitve norm sodniškega vedenja in službene zaprisege po liechtensteinski zakonodaji, ki zajema tudi prisego zvestobe Princu ter pokoravanje ustavi in zakonom. Nadalje je bil cilj vmešavanja varovanje javnega reda in državljske stabilnosti ter ohranjanje sodne neodvisnosti in nepristranosti.

55. Komisija je ugotovila, da je osrednje vprašanje pri preučevanju upravičenosti vmešavanja v pravico pritožnika do svobodnega izražanja, ali je bilo vmešavanje »nujno v demokratični družbi«. Glede na njegove zaključke v zvezi s tem tretjim pogojem, se ji ni zdelo potrebno preučiti, ali sta bila spoštovana prva dva pogoja.

56. Če je res, kar trdi Vlada, in sicer, da je bilo vmešavanje določeno z zakonom in uporabljeno za dosego zakonitega cilja, je Sodišče mnenja, da ni bilo »nujno v demokratični družbi«, iz naslednji razlogov.

2. »Nujno v demokratični družbi«

57. Pritožnik je navedel, da je bil sporni ukrep vmešavanje v njegovo pravico do izražanja, ki ga ni mogoče upravičiti po 2. odstavku 10. člena, ker ni bilo »nujno v demokratični družbi«.

58. Komisija se je z navedbo strinjala, Vlada pa ji je oporekala.

59. Vlada je navedla, da člen 10 § 2 državam daje široko mejo presoje pri odločanju, kakšno politično vedenje je nezdržljivo z »ugledom državne službe«. Na obravnavi je razložila, da uradniki, ki dosežejo določen položaj v državni službi, in izrazijo mnenje, drugačno od mnenja tistih, ki imenujejo, ponovno imenujejo ali odpuščajo visoke uradnike, vključno z (visokimi) sodniki, prevzamejo nase določeno tveganje, ki ga vsi vpleteni poznajo in ki do danes ni veljalo za kršitev človekovih pravic. Po mnenju Vlade je del narave državne službe ta, da morajo državni uradniki vzdrževati zelo visoko raven zadržanosti pri javnih izjavah, ki imajo politično konotacijo.

60. Vlada je mnenja, da je pritožnikovo predavanje o funkcijah ustavnega sodišča v Liechtensteinu vsebovalo sporne politične izjave in komaj opazno, a pomenljivo provokacijo ene od vodilnih oseb v Liechtensteinu. Pritožnik se je zavedal, da je njegova izjava o tem, da ustavno sodišče odloča pri sporih med Princem in parlamentom, v nasprotju s stališčem Princa - ki je podprto z ustavo -, da uživa popolno sodno imuniteto. Po navedbah Vlade so pritožnika povabili kot sodnika, naj ima predavanje, on pa je to priložnost izkoristil in javno razglasil svoja politična in pravna prepričanja. S tem je ogrozil zaupanje javnosti v sodno neodvisnost in nepristranost.

61. Sodišče opozarja, da je v svoji zgoraj omenjeni sodbi Vogt proti Nemčiji (str. 25-26, § 52) povzelo naslednja temeljna načela v zvezi z 10 členom, določena v njegovi sodni praksi:

i) Svobodno izražanje predstavlja enega od pomembnih temeljev demokratične družbe in enega od osnovnih pogojev za njen napredek in samoizpolnitev vsakega posameznika. V 2. odstavku 10. člena Konvencije se svobodno izražanje nanaša ne le na »obvestila« ali »ideje«, ki so ugodno sprejeti kot nežaljivi ali neopredeljeni, temveč tudi na tiste, ki žalijo, šokirajo ali vznemirijo. Take so zahteve pluralizma, strpnosti in duhovne širine, brez katerih ni »demokratične družbe«. Svoboda izražanja, kot je določena v 10. členu, ima izjeme, ki pa morajo biti razlagane ozko, potreba po morebitnih omejitvah

pa mora biti prepričljivo dokazana.

ii) Pridevnik »nujno« v smislu 2. odstavka 10. člena Konvencije kaže na obstoj »nujnosti potreb družbe«. Pogodbene države imajo določene meje presoje pri določanju obstoja teh potreb, toda te meje sproti spremlja evropski nadzor tako zakonov kot tudi odločitev, ki iz njega izhajajo, tudi tedaj, kadar jih sprejemajo neodvisna sodišča. Sodišče je torej pooblaščen, da izda dokončno sodbo o tem, ali je »omejitev« združljiva s svobodo izražanja, kot jo varuje 10. člen Konvencije.

iii) Ni naloga Sodišča, ko opravlja svoj nadzor, da bi nadomestilo domače pristojno sodišče, temveč je njegova naloga, da ugotovi, upoštevajoč 10. člen, ali je le-to svojo odločitev sprejelo v skladu s svojo pravico do presoje. Iz tega ne izhaja, da se mora Sodišče omejiti zgolj na ugotavljanje, ali je tožena država uporabila to upravičenost do presoje v dobri veri, skrbno in razumno, temveč mora pri uporabi svoje nadzorne sodne oblasti preučiti sporno vmešavanje, upošteva zadevo kot celoto, vključno z vsebino spornih izjav ter okoliščin, v katerih so bile izrečene. Še zlasti mora ugotoviti, ali je bilo vmešavanje »sorazmerno zakonitemu cilju, za katerega si država prizadeva«, in, ali so bili razlogi, ki so jih državne oblasti navedle, da bi upravičile vmešavanje, »ustrezni in zadostni«. Sodišče se mora ob tem prepričati, da je državna oblast uporabila norme, ki ustrezajo načelom v 10. členu Konvencije, in, da njihove odločitve temeljijo na sprejemljivi presoji ustreznih dejstev.

62. V isti sodbi je Sodišče izjavilo, da

»ta načela veljajo tudi za državne uradnike. Čeprav ima država zakonito pravico od državnih uradnikov zaradi njihovega statusa zahtevati preudarnost, so tudi državni uradniki posamezniki in imajo kot taki pravico do varovanja v skladu z 10. členom Konvencije. Sodišče mora torej, upošteva okoliščine vsake zadeve, presoditi, ali je bilo doseženo pošteno ravnovesje med temeljno pravico posameznika do svobodnega izražanja in zakonitim interesom demokratične države, da bi zagotovila, da njena državna služba pravilno uporablja določila iz 2. odstavka 10. člena. Pri tem bo Sodišče upoštevalo dejstvo, da »dolžnosti in odgovornosti« iz 2. odstavka 10. člena dobijo poseben pomen, kadar je v vprašanju pravica državnih uradnikov do svobodnega izražanja, zaradi česar lahko dopusti državni oblasti določeno mejo presoje pri odločanju, ali je sporno vmešavanje sorazmerno« z ustreznim zakonitim ciljem.« (str. 26, § 53 in sodba Ahmed in drugi proti Veliki Britaniji z dne 2. septembra 1998, Poročila o sodbah in sklepih 1998-VI, str. 2378, § 56).

63. Pri ocenjevanju, ali je ukrep Princa kot odziv na izjavo pritožnika med njegovim predavanjem dne 16. februarja ustrezal »nujnosti potreb družbe« in bil »sorazmeren z zakonitim ciljem«, mora Sodišče sporno izjavo obravnavati v luči zadeve kot celote. Še zlasti bo upoštevalo pritožnikov uradni položaj, njegovo izjavo, okoliščine, v katerih je bila izrečena, ter odziv nanjo.

64. Decembra 1993 je bil pritožnik imenovan na mesto predsednika upravnega sodišča, in to funkcijo je opravljal, ko imel je dne 16. februarja 1995 sporno predavanje. Ker je bil pritožnik v tem času visok sodnik, mora Sodišče upoštevati dejstvo, da »dolžnosti in odgovornosti«, omenjene v členu 10 § 2, dobijo poseben pomen, kadar gre za pravico do svobodnega izražanja oseb na takih položajih, ker se od državnih uradnikov v sodstvu pričakuje določeno zadržanost pri izvrševanju njihove svobode izražanja pri vseh zadevah, pri katerih je mogoče podvomiti v oblast in nepristranost sodstva. Sodišče vseeno ugotavlja, da mora vmešavanje v svobodo izražanja sodnika na položaju, kot v primeru pritožnika, skrbno preučiti.

65. Sodišče v zvezi s pritožnikovim predavanjem z dne 16. februarja 1995 ugotavlja, da je bilo predavanje del vrste univerzitetnih predavanj na liechtensteinskem raziskovalnem inštitutu o vprašanjih ustavne sodne pristojnosti in temeljnih svoboščin (glej 8. odstavek zgoraj). Pritožnikovo predavanje je vsebovalo izjavo o pristojnosti ustavnega sodišča po 112. členu ustave Liechtensteina. Po mnenju pritožnika je pojem »Vlada« iz te določbe vključeval tudi Princa, to stališče pa naj bi bilo v nasprotju z načelom Prinčeve sodne imunitete pred sodišči v Liechtensteinu (glej 24. in 29. odstavek).

66. Po pritožnikovem mnenju je bila ta izjava akademski komentar razlage 112. člena ustave. Vlada pa je vztrajala, da je izjava kljub temu, da jo pritožnik prikazuje kot pravno neškodljivo, v resnici zelo političnega značaja, in pomeni napad na obstoječi ustavni red ter ni združljiva z uradnim položajem, ki ga je imel tedaj pritožnik.

67. Sodišče dopušča, da je pritožnikovo predavanje, ki je obravnavalo ustavno pravo in še posebej vprašanje, ali je ena od vodilnih oseb države podrejena ustavnemu sodišču, neizogibno vključuje politiko. Sodišče ugotavlja, da vprašanja ustavnega prava že zaradi svoje narave vključujejo politiko. Ne more pa pričakovati, da bi zgolj ta element odvrnil pritožnika od dajanja izjav o teh vprašanjih. Sodišče nadalje ugotavlja, da je Vlada Liechtensteina pri predstavljanju zakonskega osnutka leta 1991, ki naj bi dopolnil Zakon o ustavnem sodišču, zavzela podobno stališče kot tisto, kateremu je Princ nasprotoval, večina parlamenta pa se je z njim strinjala (glej 30. odstavek zgoraj). Pritožnikovega mnenja torej ni mogoče obravnavati kot nesprejemljiv predlog, saj se je z njim strinjalo znatno število oseb v Liechtensteinu. Nadalje ni dokazov za to, da bi pritožnikovo predavanje vsebovalo opazke o obravnavanih zadevah, stroge kritike oseb ali javnih ustanov, ali žalitve visokih uradnikov ali Princa.

68. Sodišče v zvezi z odzivom Princa ugotavlja, da je pritožnika obvestil, da ga v prihodnosti ne namerava imenovati na mesto državnega uradnika, pa čeprav ga predlaga parlament ali katero koli drugo telo. Po mnenju Princa je zgoraj omenjena izjava pritožnika jasna kršitev ustave Liechtensteina. V tej zvezi je omenil tudi svoj politični spor z Vlado leta 1992, v zaključku pa je očital pritožniku, ki je bil tedaj član Vlade in od leta 1993 predsednik liechtensteinskega upravnega sodišča, da se ne čuti vezanega na ustavo. Po mnenju Princa je bil pritožnik zaradi svojega odnosa do ustave neprimeren za mesto državnega uradnika (glej 11. odstavek zgoraj).

69. Odziv Princa je temeljil na splošnih ocenah pritožnikovega prejšnjega obnašanja na položaju člana Vlade, posebej v času političnega spora leta 1992, ter njegove kratke izjave, o kateri je poročal tisk, o posebnem - čeprav spornem - ustavnem vprašanju sodne pristojnosti. Princ ni omenil nobenega dogodka, ki bi dokazal, da ima pritožnikovo stališče, izraženo med predavanjem, kakršen koli vpliv na njegovo delo predsednika upravnega sodišča ali na kakšen postopek v teku ali skorajšnji postopek. Prav tako Vlada ni navedla nobenega primera, kjer bi se pritožnik - pri opravljanju svojih sodnih funkcij ali druge - vedel na sporen način.

70. Glede na dejstva v tej zadevi Sodišče ugotavlja, da so razlogi, ki jih je Vlada navedla, da bi upravičila vmešavanje v pritožnikovo pravico do svobodnega izražanja, sicer ustrezni, a ne zadostni, da bi dokazali, da je bilo sporno vmešavanje »nujno v demokratični družbi«. Čeprav je državi dovoljena določena meja presoje, dejanje Princa ni sorazmerno s ciljem, za katerega si je prizadeval. Zatorej je Sodišče zaključilo, da je bila podana kršitev 10. člena Konvencije.

II. Očitana kršitev 13. člena Konvencije

71. Pritožnik se je pritožil, da ni imel učinkovitega sodnega ali drugega pravnega sredstva, s katerim bi lahko spodbijal dejanje Princa, ki je bilo posledica določenega pritožnikovega mnenja, izraženega med predavanjem. Skliceval se je na 13. člen Konvencije, ki določa:

»Vsakdo, čigar pravice in svoboščine, zajamčene s to Konvencijo, so kršene, ima pravico do učinkovitih pravnih sredstev pred domačimi oblastmi, in to tudi če je kršitev storila uradna oseba pri opravljanju uradne dolžnosti.«

72. Vlada je zgoraj navedenim trditvam ugovarjala in poudarila, da je pritožnik imel na razpolago pravno sredstvo, a ga ni uporabil. Na obravnavi je Vlada navedla, da je iz sodne prakse ustavnega sodišča razvidno, da je mogoče vložiti pritožbo proti odločitvam sodišč, upravnih oblasti, pa tudi proti parlamentu, po 23. členu Zakona o ustavnem sodišču. Pritožnik je torej imel na razpolago učinkovita pravna sredstva v smislu 13. člena Konvencije, torej bi lahko, in celo moral oporekati, ker parlament ni vztrajal pri njegovem ponovnem imenovanju na mesto Predsednika upravnega sodišča.

73. Pritožnik pa je navedel, da je pogoj za pritožbo na ustavnem sodišču po 23. členu Zakona o ustavnem sodišču ta, da je sporno odločitev izdalo sodišče ali upravna oblast, Princ pa ni ne eno ne drugo.

74. Komisija se je strinjala s pritožnikom. Ugotovila je, da Vladi ni uspelo dokazati, da obstaja učinkovito pravno sredstvo, v praksi ali po zakonu v liechtensteinskem pravnem sistemu, ki bi omogočilo pritožniku, da bi se pritožil zaradi 10. člena Konvencije. Zlasti kar se tiče pritožbe na

ustavnem sodišču, Vlada ni navedla primera, kjer bi se ta pritožba uspešno uporabila v takem primeru kot je ta zadeva.

75. Sodišče je vedno razlagalo 13. člen kot zahtevo po domačem pravnem sredstvu le v zvezi s pritožbami, ki jih je moč obravnavati kot »branljive« v smislu Konvencije (glej sodbo Boyle in Rice proti Veliki Britaniji z dne 27. aprila 1988, Serija A št. 131, str. 23, § 52; ter sodbo Powell in Rayner proti Veliki Britaniji z dne 21. februarja 1990, Serija A št. 172, str. 14, § 31). 13. člen zagotavlja razpoložljivost domačih pravnih sredstev, s katerimi je moč uveljavljati pravice in svoboščine Konvencije, v kakršni koli obliki so pač zagotovljene v domačem pravnem sistemu. Namen tega člena je torej zahteva po oblikovanju domačega pravnega sredstva, s pomočjo katerega »pristojna državna oblast« obravnava pritožbe po Konvenciji in nudi primerno odpravo kršitve, čeprav imajo pogodbene stranke določena pooblastila glede načina, s katerim izpolnijo svoje obveznosti po tej določbi. Pravno sredstvo po 13. členu Konvencije mora biti »učinkovito«, tako v praksi kot v pravu (glej sodbo Montes proti Turčiji z dne 28. novembra 1997, Poročila 1997-VIII, str. 2715, § 89).

76. Glede na zaključke iz 70. odstavka zgoraj je zahtevi po tem, da je pritožba »branljiva«, v tej zadevi zadoščeno (glej sodbo Vereinigung Demokratischer Soldaten Österreichs in Gubi proti Avstriji z dne 19. decembra 1994, Serija A št. 302, str. 20, § 53).

77. Glede ugovora Vlade, da bi se pritožnik moral pritožiti na ustavno sodišče proti parlamentu, ki ni vztrajal pri svoji pravici do imenovanja pritožnika za nov mandat za mesto predsednika upravnega sodišča, zadostuje ugotovitev, da se pritožba pritožnika po 10. členu Konvencije nanaša na Princa, ne na parlament. Vladi pa ni uspelo dokazati obstoja sodne prakse ustavnega sodišča, od njegove ustanovitve leta 1925, namreč, da bi sodišče kdaj sprejelo v obravnavo pritožbo proti Princu. Vlada torej ni dokazala, da bi bilo tako pravno sredstvo učinkovito.

78. Iz tega izhaja, da je bil pritožnik tudi žrtev kršitve 13. člena.

III. Očitana kršitev 6. in 14. člena, obravnavanih skupaj z 10. členom Konvencije

79. Pred Komisijo je pritožnik trdil tudi, da zadeve ni mogel predložiti sodišču, da bi obvaroval svoj ugled in zaščitil svoje osebne pravice, vključno s svojim poklicem in kariero, ki ju je ogrožal Princ s svojimi izjavami. Skliceval se je na člen 6 § 1 Konvencije, ki med drugim določa:

»Vsakdo ima pravico, da o njegovih civilnih pravicah in obveznostih ali o kakršnihkoli kazenskih obtožbah zoper njega pravično in javno ter v razumnem roku odloča neodvisno in nepristransko z zakonom ustanovljeno sodišče. (...)«

80. Pritožnik se je pred Komisijo pritožil tudi, da ima težave pri pridobitvi mesta državnega uradnika zaradi svojega mnenja o posebnem pravnem vprašanju. Skliceval se je na 14. člen, obravnavan skupaj z 10. členom Konvencije. 14. člen določa:

»Uživanje pravic in svoboščin, določenih s to Konvencijo, je zagotovljeno vsem ljudem brez razlikovanja glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodnostni ali socialni izvor, pripadnost narodni manjšini, lastnino, rojstvo ali kakšne druge okoliščine.«

81. Kar se tiče pritožbe po 6. členu, se je Komisiji zdelo primerno obravnavati pritožbo v zvezi z bolj splošnimi obveznostmi države po 13. členu Konvencije, namreč, da mora nuditi učinkovita pravna sredstva v zvezi s kršitvami Konvencije. Komisija je zaključila, da v tej zadevi ni potrebno ugotavljati, ali je prišlo do kršitve 6. člena Konvencije. Kar se tiče pritožbe po 14. členu Konvencije, je Komisija glede na svoje zaključke v zvezi z 10. členom ugotovila, da se ne postavlja ločeno vprašanje po 14. členu, obravnavanim skupaj z 10. členom.

82. Pritožnik pred Sodiščem ni ponovil teh pritožb, zato se Sodišču ne zdi potrebno, da bi jih obravnavalo na lastno pobudo.

IV. O uporabi 41. člena Konvencije

83. Pritožnik je zahteval pravično zadoščenje po 41. členu Konvencije, ki določa:

»Če Sodišče ugotovi, da je prišlo do kršitve Konvencije ali njenih protokolov, in če notranje pravo visoke pogodbenice dovoljuje le delno zadoščenje, Sodišče oškodovani stranki, če je potrebno, nakloni pravično zadoščenje.«

A. Škoda

84. Pritožnik je za povrnitev premoženjske škode zahteval 25.000 švicarskih frankov (CHF) za premoženjsko škodo, ki jo je utrpel kot posledico spornega ukrepa. Navedel je, da mu, za razliko od njegovih predhodnikov, ni bilo ponujeno nikakršno nadomestno delovno mesto v liechtensteinskih industrijskih in poslovnih krogih.

85. Vlada je tej zahtevi ugovarjala.

86. Sodišče ni ugotovilo zadostne vzročne zveze med zatrjevano škodo in ugotovljeno kršitvijo Konvencije. Zato ne more upoštevati zahteve po odškodnini za premoženjsko škodo.

87. Pritožnik je za povrnitev nepremoženjske škode zahteval 30.000 CHF. Trdil je, da so bile izjave Princa skrajno žaljive in so močno škodovala njegovemu ugledu.

88. Vlada je tudi tej zahtevi nasprotovala.

89. Sodišče je mnenja, da je mogoče reči, da je pritožnik znašel v stiski zaradi dejstev zadeve. Zatorej mu Sodišče na pravični osnovi dodeljuje odškodnino za nepremoženjsko škodo v višini 10.000 CHF.

B. Stroški in izdatki

90. Pritožnik je zahteval povračilo za stroške in izdatke, ki jih je imel s svojimi pravnimi zastopniki pred organi Konvencije, v skupnem znesku 91.014,05 CHF, in sicer po 44.927,20 CHF za g. Kleya in 46.086,85 CHF za g. Seegerja.

91. Vlada tej zahtevi ni oporekala.

92. Sodišče se zdijo urne tarife za zastopanje v postopku v Strasbourgu sprejemljive. Ker je bila obravnava tako pred Komisijo kot pred Sodiščem, se mu zdi sprejemljivo tudi število navedenih ur. Zatorej Sodišče odloči, da se stroški in izdatki pritožniku v celoti povrnejo.

C. Zamudne obresti

93. Po podatkih, ki so Sodišču na razpolago, je zakonita obrestna mera, veljavna v Liechtensteinu na dan izdaje te sodbe, 5 % na leto.

ZARADI TEGA SODIŠČE

1. odloči s šestnajstimi glasovi za in enim proti, da je bila podana kršitev 10. člena Konvencije;
2. odloči s šestnajstimi glasovi za in enim proti, da je bila podana kršitev 13. člena Konvencije;

3. odloči soglasno, da ni potrebno preučiti, ali je prišlo do kršitve 6. in 14. člena, obravnavanih skupaj z 10. členom Konvencije;
4. odloči soglasno
 - a) da mora tožena država pritožniku v roku treh mesecev plačati naslednje vsote:
5. 10.000 (deset tisoč) švicarskih frankov za nepremoženjsko škodo;
 - ii) 91.014,05 (enaindevetdeset tisoč štirinajst) švicarskih frankov in pet centimov za stroške in izdatke;
 - a) da se navadne obresti po letni obrestni meri 5 % plačajo za te vsote od poteka zgoraj navedenega trimesečnega roka do plačila;
6. zavrne soglasno ostale pritožnikove zahteve za pravično zadoščenje.

Sodba je sestavljena v angleškem in francoskem jeziku ter razglašena na javnem zasedanju v zgradbi Human Rights Building v Strasbourgu dne 28. oktobra 1999.

Elisabeth Palm Maud de Boer-Buquicchio
Predsednica Namestnica vodje sodne pisarne

V skladu s členom 45 § 2 Konvencije in členom 74 § 2 Poslovnika Sodišča, so tej sodbi priložena naslednja ločena mnenja:

- a) pritrdilno ločeno mnenje g. Caflischa, g. Zupančiča in g. Hedigana;
- b) odklonilno ločeno mnenje g. Cabral Barreta.

E. P.

M. B.

SKUPNO PRITRDILNO LOČENO MNENJE SODNIKOV CAFLISCHA, ZUPANČIČA IN HEDIGANA

Strinjamo se s sodbo Sodišča, a želeli bi izraziti zadržke glede razlogov, ki jih je navedlo Sodišče pri ugotovitvi kršitve 10. člena Konvencije.

Zadeva, zaradi katere se je pritožnik pritožil in zaradi katere naj bi prišlo do poseganja v njegovo pravico, zajamčeno z 10. členom, naj bi bila zaključena s prvim pismom, ki ga je napisalo Njegovo Presvetlo Visočanstvo, Princ Hans-Adam II. Mi se s tem ne strinjamo. Sporno pismo je bilo z dne 27. februarja 1995. V tistem trenutku bi ga lahko obravnavali zgolj kot izraz namena, ki bi ga Princ prav lahko v sledečih mesecih spremenil, in za katerega bi se lahko šele v naslednjih Prinčevih izjavah, ki so ta namen potrdile, pokazalo, da gre v resnici za »vmešavanje«. Le vpričo sledečih izjav Princa je mogoče potrditi, da je pritožniku resnično grozila sankcija. Nadalje, če obravnavamo zgolj pismo z dne 27. oktobra 1995, bi to lahko bilo izraz zasebnega in osebnega mnenja. Šele zaradi naslednjih pisem, ki so potrdila namen Princa, lahko upravičeno zaključimo, da je bil sporni ukrep dejanje države.

Zatorej smo prišli do zaključka, da so vsa sporočila Princa, obravnavana kot celota, ukrep, s katerim je bila kršena pritožnikova pravica iz 10. člena Konvencije.

ODKLONILNO LOČENO MNENJE SODNIKA CABAL BARRETA

Na žalost se ne morem strinjati z mnenjem večine Sodišča. Po mojem mnenju ni bilo nikakršne kršitve pritožnikove pravice do svobodnega izražanja.

V zadevi sta dva odločilna dokaza: pismo Princa z dne 27. februarja 1995, v katerem je ta prvič navedel, da ne namerava ponovno imenovati pritožnika na mesto predsednika upravnega sodišča, ter

pismo z dne 17. aprila 1997 predsedniku parlamenta, v katerem je Princ odklonil ponovno imenovanje pritožnika.

Preučimo ta dva dokaza.

Pismo z dne 17. aprila 1997 je bilo osebno pismo, poslano na pritožnikov zasebni naslov, v njem pa je Princ navedel, da ne namerava ponovno imenovati pritožnika na mesto državnega uradnika.

Mislím, da nam bo v pomoč, če navedem naslednji odlomek:

»Po mojem mnenju ste zaradi vašega odnosa, dr. Wille, neprimerni za državno službo. Ne bom se spuščal v dolgo javno ali zasebno debato z vami, a pravočasno vas obveščam, da vas ne bom več imenoval na mesto državnega uradnika, pa če vas predlaga parlament ali katero koli drugo telo...«

Na začetku ugotavljam, da se Princ ni hotel spustiti v javno razpravo, temveč je zgolj hotel pravočasno izraziti svoj namen, zavzeti določeno stališče ob primerni priložnosti.

Težko razumem, zakaj naj bi bilo to pismo »graja« (glej 50. odstavek sodbe).

V pismu je Princ predvsem izrazil svoje nesoglasje s stališči pritožnika glede razlage ustave Liechtensteina. Posledica nesoglasja je bila izguba političnega zaupanja, ki naj bi ga Princ imel v pritožnika, in potemtakem izjava Princa, da je zaradi tega prišel do potrebnih političnih zaključkov.

Z drugimi besedami, torej samo to, kar bi pritožnik lahko pričakoval glede na spor med Princem in vlado (katere član je bil pritožnik tedaj) leta 1992.

Namen sam po sebi ni pravno dejanje, in tudi ni začetni korak takega dejanja.

Brez dvoma smo na tej točki na popolnoma psihološki ravni, celo daleč od uvodnih korakov, ki bi kazali na to, da je bilo materialno dejanje že storjeno.

Zatorej bi lahko razumel, če bi pismo Princa obravnavali kot željo po »pravočasni« naznanitvi namena, da bo izvršil določeno dejanje, da bi dal pritožniku čas, da se ustrezno pripravi na prihodnost.

Res je, da je to zasebno pismo, ki je oznanjalo namen, postalo javno, ter, da so njegovo vsebino potrdila sledeča, odprta pisma Princa.

Do vsega navedenega pa je prišlo zgolj zaradi vedenja pritožnika in, kot je g. Conforti pravilno navedel v svojem odklonilnem ločenem mnenju, priloženemu poročilu Komisije, pritožnik se ne more »izogniti uporabi načela Nemo contra factum suum proprium venire potest«.

V nasprotnem primeru bi izpodbijali besedilo in duha 10. člena Konvencije. Nemogoče je soditi namenom in se pri tem izogniti območju »virtualnih« kršitev, prav to pa se mi zdi, da se je zgodilo pri tej zadevi.

2. Zavrnitev ponovnega imenovanja pritožnika na mesto predsednika upravnega sodišča je bilo brez dvoma pravno dejanje in glede na okoliščine lahko verjamem, da ga je sprožilo stališče, ki ga je izrazil pritožnik, to pa bi v luči 10. člena lahko predstavljalo problem.

Vseeno se mi zdi, da ni potrebno ugotavljati, ali je bila zavrnitev uporabljena za dosego zakonitega cilja, ter, ali je bila nujna v demokratični družbi, saj se vsak strinja s tem, da smo se dotaknili področja dostopnosti državne službe, ta predmet pa je bil iz Konvencije namerno izpuščen. To je potrdila tudi večina Sodišča v 41. odstavku sodbe.

Zatorej sem prišel do zaključka, da ni bilo nikakršne kršitve Konvencije.